

FABELS VAN LA FONTAINE EEN EN AL JATWERK?

HANS RIJNS

Als we Marietje d'Hane Scheltema¹ moeten geloven, en waarom zouden wij dat niet, zijn de fabels van La Fontaine een en al jatwerk. In haar bundel *La Fontaine, fabels vertaald door Marietje d'Hane Scheltema en geïllustreerd door Floris Tilanus*, somt zij op pagina 115 de bronnen op waaruit La Fontaine (1621-1695) heeft geput. Naast de fabels van Esopus² putte hij ook materiaal uit klassieke literatuur waaronder Horatius. Ook maakte hij gebruik van de fabels van Lokam,³ soms van fabels uit India, maar ook van fabels in de Italiaanse en Franse literatuur: Boccaccio, Ariosto en Rabelais. In haar bundel is een kwart van de 240 fabels van La Fontaine die hij in 1694 uitgaf, door haar vertaald en bewerkt.⁴ Het prachtig uitgegeven gebonden boek met zestig fabels in een nieuw jasje opent direct met de fabels. Aantekeningen bij de fabels, aangegeven met een asterisk, kan men vanaf pagina 105 terugvinden. De aantekeningen per fabel bevatten bronvermeldingen, annotaties over de protagonisten, zoals de uitleg over de Phoenix bij de fabel over *De raaf en de vos* (p. 105) en de uitleg over de toespelingen die La Fontaine maakte op zijn tijd- en landgenoten. In het korte nawoord (p. 115-117) gaat d'Hane Scheltema in op de bronnen van de fabels en op La Fontaines manier van dichtten, die in zijn tijd vernieuwend is. Zo voegt La Fontaine een voor- en nawoord toe, hanteert hij een losse manier van vertellen lijkend op de spreektaal, past hij rijm toe dat lijkt op toeval en voegt hij het metrum slechts af en toe in een strak schema in (p. 115). d'Hane Scheltema besteedt ook aandacht aan enkele nadrukken en bewerkingen (waarbij Gert-Jan van Dijk wordt genoemd, omdat hij in het nawoord in *Aisopos Fabels*, een vertaling van Hein van Dolen uit 2009, daarvan een goed overzicht heeft samengesteld).⁵ Het nawoord eindigt met een korte levensbeschrijving van La Fontaine. De bundel wordt afgesloten met een inhoudsopgave. De fabels zijn genummerd. Achter elke titel staan Romeinse en Arabische cijfers die verwijzen naar de twaalf boeken waarin de 240 fabels zijn opgenomen en de per boek genummerde fabels. Het vereenvoudigt het zoeken naar de fabels in andere edities die dezelfde nummering aanhouden.

Onder de zestig fabels die d'Hane Scheltema heeft vertaald, zijn naast de vele overbekende fabels zoals *De krekel en de mier*, *De raaf en de vos* en *De wolf en het lam* ook enkele voor mij minder bekende fabels. Zo had ik nog nooit gehoord van *Een bedeltas vol fouten*, *De aap en de dolfijn* en *De gek en de filosoof*.

Wippend rijm

De losse manier van vertellen van La Fontaine neemt d'Hane Scheltema over. Zo gebruikt zij 'heel weinig vol eindrijm, maar veel halve rijmen of verdoezelende rijmen of rijmen midden in een zin'. Hierdoor klinkt het 'allemaal erg naturel'. Deze wijsheid nam ik over uit een lovende recensie over deze uitgave van Guus Middag in de *NRC* van 1 december 2017.⁶ Om een idee te geven van haar schrijfstijl volgt hierna de bekende fabel over *De haan en de parel*. Eerst presenteer ik de fabel, zoals deze is opgenomen in de editie van Rijns & Van Bentum om een vergelijking te kunnen maken tussen de oorspronkelijke fabel en de bewerkingen van La Fontaine en d'Hane Scheltema, dan de Franse fabel van La Fontaine en ten slotte de vertaling van d'Hane Scheltema.⁷

Die eerste fabule is vanden haen ende vanden costelijcken ghesteynte

Het ghebeurde dat een haen op eenen myshoop sijn aes ende voetsel soekende was. Ende daer vant hij eenen seer schoone ende costelijcken steen, den welcken als hij ghevonden hadde, toe sprack aldus: 'Ha, overschoone, costelijcke steen, du biste hier inder missyen. Waert bij alsoe dat hij u hadde ghevonden die dy begheerende is, hij soude verblydelijcken ghepresen hebben ende wederomme ghebracht in dynen eersten staet. Mer te vergheefs hebbe ick dy ghevonden, want ick dij niet te besighen noch te doen en hebbe. Ende oic mede so en mach ic dy gheen goet eer noch chierheyt doen, noch ghij mij.

Ende dese fabule van Esopus spreect op die ghene die dese fabulen lesen sullen. Want biden haene is beteykent die dwase ende domme mensche die, om te ghecrijgen wijsheyt oft conste, niet vraghende en is ghelijc als die haen niet en vraechde nae den steen die nochtans costelijcken was. Ende bijden costelijcken steen is beteykent dit teghenwoirdeghe boec dat scoone ende ghenoechlijcken is.⁸

Le Coq et la Perle

Un jour un Coq détourna
 Une Perle, qu'il donna
 Au beau premier Lapidaire.
 'Je la crois fine,' dit-il;
 'Mais le moindre grain de mil
 Serait bien mieux mon affaire.'

Un ignorant hérita
 D'un manuscrit, qu'il porta
 Chez son voisin le Libraire.
 'Je crois,' dit-il, 'qu'il est bon;
 Mais le moindre ducaton
 Serait bien mieux mon affaire.'

De haan en de parel

Op een dag ontdekte een haan
 een parel. Hij gaf hem aan
 zijn buurman de juwelier
 en zei: 'Hij is vast veel waard,
 maar geef mij maar een korreltje graan,
 dan doe je me pas een plezier.'

De analfabeet en de bibliofiel

Een ongeletterde ziel
 erfde een duur manuscript
 en schonk dat dure bezit
 aan buurman Bibliofiel.
 Hij zei: 'Geef mij maar wat poen,
 Daar kan ik wat leuks mee doen.'

Merk op dat Gheraert Leeu een epimythium toevoegde aan de oorspronkelijke esopische fabel. La Fontaine voegde *De ongeletterde en de bibliofiel* toe in plaats van een moraal. Hij formuleert hier de moraal niet als een spreuk, maar schetst een vergelijkbare situatie met een mens om de pointe duidelijk te ma-

ken. d'Hane Scheltema neemt de toevoeging van La Fontaine ook over in haar vertaling.

Er zijn hier talrijke andere voorbeelden te geven van de manier waarop d'Hane Scheltema de fabels vertaalt en bewerkt, maar beter is om het boek zelf aan te schaffen en te genieten van haar virtuoos taalgebruik.

Genieten kan men dan ook van de zwart-witillustraties van Floris Tilanus. De beginletter van elke fabel wordt afgedrukt als een initiaal van negen regels hoog en versierd met een toepasselijke illustratie. Niet alleen de dieren maar ook mensen, attributen, bomen en planten worden natuurgetrouw weergegeven. Zes grote afbeeldingen zijn verdeeld over twee pagina's.⁹ Opvallend is de wijze waarop hij de raaf met een stuk kaas in zijn bek afbeeldt. Vanaf een tak, hoog in een boom, ziet hij de vos ver beneden begerig naar boven kijken. Dit perspectief ben ik nog niet in andere fabelboeken tegengekomen (p. 8-9).

Enkele kanttekeningen

Het gebruik van de asterisken is verwarrend omdat ze zowel naar de aantekeningen op bladzijde 105 en verder kunnen verwijzen (p. 4), als naar de scheiding tussen de fabel en het promythium (zedenes of motto aan het begin

van een fabel) en/of het epimythium (zedenes aan het eind).¹⁰ Een ander teken zou hier op zijn plaats zijn.

Tot tweemaal toe laat d'Hane Scheltema de lezer weten dat La Fontaine zelf geen verhaal heeft bedacht (p. 115), maar in de aantekening behorend bij de fabel *De Aap en zijn vrouwen* geeft zij aan dat het een van de weinige fabels is zonder literaire bron. Het is bekend dat La Fontaine ook zelf fabels verzoon. Bijvoorbeeld is de bron niet bekend van de fabel *Les deux Rats, le Renard et l'Œuf* – niet opgenomen in de bundel van d'Hane Scheltema – en wordt deze fabel beschouwd als een door La Fontaine zelf verzonnen fabel.¹¹

De nummering van de fabels in de inhoudsopgave (p. 118-119) wordt nergens verantwoord. Voor beginners die niet op de hoogte zijn van de verzameling in twaalf boeken en de nummering van de fabels per boek, zou een korte toelichting verhelderend zijn geweest.

De biografie van La Fontaine vat d'Hane Scheltema al te kort samen. Wellicht dat zij dacht dat andere auteurs daar reeds aandacht aan hebben besteed en dat zij zijn biografie niet uitgebreid hoefde op te nemen in haar bundel.

Wie met deze kleine onvolkomenheden kan leven, wacht een prachtig boek met fraaie illustraties en vlotte vertalingen. Beslist een aanrader.

La Fontaine. Fabels. Vertaald door Marietje d'Hane Scheltema en geïllustreerd door Floris Tilanus, Amsterdam, Uitgeverij Van Oorschot, 2017, 119 p., ISBN 978-90-282-7025-1, 19,99 EUR.

NOTEN

1 Marietje d'Hane Scheltema is een gerenommeerd classica en vertaalster van Oudgriekse en Latijnse teksten. Sinds 1959 vertaalde ze o.a. werken van de Griekse auteurs Aeschylus en Aristophanes en de Romeinse auteurs Claudianus, Juvenalis, Ovidius en Vergilius.

2 Zie de gedetailleerde ontstaansgeschiedenis van de fabels in *Het leven en de fabels van Esopus*, Rijns & Van Bentum, Hilversum 2016, p. 19-22.

3 Lokman, ook wel Luqman of Loqman of Locman, bijgenaamd 'de wijze' (ca. 900 v. Chr.) was de grote Arabische fabulist van zijn tijd, mogelijk van Joodse afkomst. Bekend is zijn fabel van *De kip met de gouden eieren*. De fabels van Aesopus, Phaedrus en later La Fontaine vertonen veel gelijkenis met die van Lokman. http://www.fabelsvoorvolwassenen.nl/content/fabels/fabels_algemeen/fabels_1000-1900/#L.

4 Zie de biografie van La Fontaine in mijn artikel 'De vos in de fabels van La Fontaine' en de verwijzingen naar de door mij gebruikte bronnen, in: *Tiecelijn 26. Jaarboek 6 van het Reynaertgenootschap*, (2013), p. 72-79 en p. 100-101. <http://www.reynaertgenootschap.be/files/Tiecelijn%202013LR.pdf>.

5 Hein van Dolen en Gert-Jan van Dijk, *Aisopos Fabels*, Nijmegen, 2009.

6 Guus Middag, 'Liever trots dan zielig, denkt de vos', in: *NRC*, 1 december 2017, Culturele bijlage p. 9.

7 Hans Rijns en Willem van Bentum, *Het leven en de fabels van Esopus*, Hilversum, 2016, p. 162-163. *La Fontaine, illustré par Born. Fables texte intégral*, Parijs, 2000, p. 40. Zie ook: www.jdlf.com/lesfables/livre/lecoqetlaperle.html. *La Fontaine Fabels. Vertaald door Marietje d'Hane Scheltema en geïllustreerd door Floris Tilanus*, Amsterdam, 2017, p. 24.

8 De eerste fabel gaat over de haan en de kostbare steen. Een haan was op een mesthoop zijn voedsel aan het zoeken. Daar vond hij een zeer mooie, kostbare steen, die hij, toen hij deze gevonden had, als volgt toesprak: 'Ha, buitengewoon mooie, kostbare steen. Je ligt hier in de mest. Als iemand je had gevonden die je graag wilde hebben, zou hij je verheugd geprezen hebben en je weer teruggebracht hebben in je oude staat. Ik heb je echter voor niets gevonden, want ik kan je niet gebruiken. Daarom kan ik niets voor je betekenen, noch jij voor mij.' Deze fabel van Esopus gaat over hen die deze fabels zullen lezen. De haan staat namelijk voor de domme mens die niet om wijsheid of om kennis vraagt. Hij is als de haan die niet naar de steen taalde, terwijl die toch kostbaar was. Met de kostbare steen wordt dit voor u liggende boek bedoeld: het is mooi en aangenaam.

9 Pagina's 8-9, 18-19, 36-37, 56-57, 80-81 en 94-95.

10 De asterisken die niet naar de aantekeningen verwijzen, komen voor op de pagina's 21, 22, 29, 30, 32, 55, 62, 81 en 102.

11 Rijns 2013, p. 90.